

Валентина БОРИСЕНКО
Київ

КУЦА НАША ПАМ'ЯТЬ (Етнографічно-фольклорні матеріали про радянську владу в Україні)

Часом можна почути ностальгічні слова, особливо старшого покоління, за колгоспним “щасливим” життям. Звісно цим людям живеться тепер важко й самотньо. Вони не можуть зрозуміти, що до такого життя привела їх незалежність України, а попередня радянська історія руйнації людського духу, знищення традицій господарювання українців, розкрадання, занепад промисловості, що неминуче привело б до ще більшого краху. І сьогоднішній рівень життя в Україні не провина Незалежності, а наслідок радянської колоніальної політики. Їхні ж батьки відобразили свій погляд на советизацію на селі своєрідними фольклорними новотворами, які в радянський час не могли бути опубліковані. Вони нищилися або ж зберігалися у недоступних фондах і називалися “фольклором декласованих елементів” тощо.

Пропонуються зразки народної творчості, записані збирачами Етнографічної Комісії Всеукраїнської Академії наук (1921 – 1931), які зберігаються в Рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України.

Пісенні матеріали записані в різних районах України, що свідчить про масовий супротив селян проти колективної власності, іронічно-саркастичне висміювання нових радянських методів господарювання.

Пропонуємо з архіву декілька зразків фольклорних новотворів 20 – 30-тих рр. ХХ ст.

Куди йдеш, куди йдеш,
Куди шкандибаш?
Іду в Соз на поправку
Хіба ти не знаєш?

Батько в Созі, мати в Созі,
Діти плачуть по дорозі.
Нема хліба, нема сала,
Бо Совецька власть забрала.
Вийду я на город,
Подивлюсь на грядку.
Ой пішов би я у СОЗ
Там нема порядку.

Одав коні, оддав воза,
А сам седю коло Соза;
Бо у Созі добре жить
Один робе, дев'ять спить¹.

Народ відповів кмітливо, з гумором на обкладання селянських господарів великими податками, на здачу заготовлі зерна, молока, м'яса.

Не будем сіять і орать
Та будем таке хазяйство дбать
Будем нори копать та кролів заганять.
Кролі в нору, а голуби вгору
Та не буде план до двору.

Я на бричці сижу
Бричка котиться,
Надоїла вже комуна
Їсти хочеться.

Ой куди ти ідеш,
Куди шкандибаєш?
У райком за пайком
Хіба ти не знаєш².

Такі пісні співали у людних місцях кобзарі та лірники, які зазнавали арештів, побиття, нищення їхніх музичних інструментів.

Пита зима у мороза
Чи є чоботи у Соза?
Нема чобіт самі лапті
Розлитиця Соз на клапті.

Записувач до пісні написав і примітку. Цю пісню співав старий сліпечь на базарі, і коли міліціонер його за це арештував і вів у міліцію, то він ще далі приспівував:

Ой дивіця люди добрі,
Який тепер світ настав,
Міліцай сліпому старцю
Поводатирем став³.

Питається вітер мороза
Чи є чоботи у Соза
Нема чобіт, самі лапті
Розлитиця Соз на клапті.

Тоді добре буде жити,
Як наш СОЗ побіжить
Тоді добре заживем,
Як Свердлов проженем⁴.

Ой ти рай, ти наш рай,
Обідрав ти наш край
Забрав свині, телички
і послідні сорочки.
Роки пряла, вишивала
Я до пізна, і не спала.
Шовком шила – я красила,
А комуна – заголила.

А в райкомі босяки
Беруть кури й крашанки.
Беруть наші волики,
Вівці й коники⁵.

Ленін Троцького спросив:
Де ти гречки накосив,
Комуністів посилав
По засікам вигребав⁶.

Як альтернативу спонтанним фольклорним критичним новотворам селян, радянською владою було організовано створення нових радянських пісень. Дослідники писали, що “Закликами створювати нові пісні для робітників, селян, червоноармійців рясніло багато тогочасних журналів і газет”⁷.

Для участі у творенні цих нових “художніх цінностей”, зокрема у формах і традиціях усної народної поезії, були тоді залучені не лише найбільш обдаровані імпровізатори з середовища трудового народу, а й багато митців-професіоналів (поетів, композиторів, співаків, декламаторів та ін.)⁸.

Фольклорні новотвори селян на справжню тогочасну дійсність були під заборону і за ті “пісеньки” заарештовували людей. Особливо нищилося українське кобзарство у ті роки, яке доносило до людей правду.

Але написані на замовлення “шедеври”, які славили радянський лад, широко пропагувалися на клубних сценах, в пресі, під час свят, концертів. Ось окремі з них, які виразно засвідчують ідеологію нового ладу.

Не одурять нас багаті,
Бачим ворога здаля.
Поквитались ми з панами,
Ліквідуєм куркуля.

Ой щоб справи не програти,
Будем пам'ятати:
Знищить куркуля як клас –
Це обов'язок для нас⁹.

Звичайно провідною темою замовлення ставало ставлення до Леніна. Наприклад:

А нумо, співці-кобзарі,
Оспіваєм Червону заграву,
Про військо Червоне могутнє,
Про щастя народів майбутнє,
Про Леніна любого славу!¹⁰

Тогочасні журнали й газети рясніли різноманітними художніми переробками популярних традиційних пісень на радянську тематику.

¹Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського НАН України. (далі фонди ІМФЕ). – Ф. 1, од. зб. 866. – Арк. 23, 69. Записав Кухар С.Т., с. Титьків Полонського р-ну Бердичівської округи у 1930 р. ²Там само. – Арк. 69. Записав Ткач М.П. у 1930 р. ³Там само. – Арк. 22. Записав Ільченко І.Я. в с. Іванківці Глинського р-ну Кременчуцької округи. ⁴Там само. – Арк. 107. ⁵Там само. – Арк. 68. Записав Уманець Д.А. в с. Тутирівці Решетилівського р-ну Полтавської округи у 1930 р. з приміткою записувача: побутує вже сім років під назвою “Дід пішов здавати яйця в райком”. ⁶Там само. – Арк. 75. ⁷Березовський І.П. Українська народна творчість (20 – 30 роки ХХ ст.). – К., 1973. – С. 8. ⁸Там само. – С.8. ⁹Там само. – С. 75. ¹⁰Там само. – С. 68.

Людмила ТАРНАШИНСЬКА
Київ

Про наукову конференцію “ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ НА ЕТНІЧНИХ ЗЕМЛЯХ ВПРОДОВЖ ВІКІВ” (вересень 2001 р.)

Київ – Острого – Луцьк – Львів – Київ – таким був “маршрут” наукової конференції, ініційованої заступницею голови СФУЖО п. Наталею Даниленко і присвяченої 10-річчю Незалежності України. З-поміж її організаторів – Центр українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Острозька Академія, Волинський краєзнавчий музей, Волинське обласне товариство краєзнавців, Національна Рада жінок України, Луцький і Львівський обласні відділи Союзу українок, Волинське громадсько-культурне товариство “Холмщина”, Навчально-методичний центр профспілок м. Луцьк. Власне, конференція стала органічним продовженням тієї великої роботи по збиранню та написанню матеріалів до книжки “Холмщина та Підляшшя”, появою якої Україна також завдячує ідеї та фінансовому забезпеченню п. Наталі та дослідницькій роботі професора, доктора історичних наук Валентині Борисенко, адже у виступах науковців, у дискусіях постійно звучала ця тема, досі болюча для українців, надто для тих, хто долею пов'язаний із західноукраїнськими теренами.

Гостинно приймав гостей з Філадельфії та Києва старовинний Острого: господарі радо показували пам'ятки старовини, зокрема, Державний історико-культурний заповідник міста Острога, яке відсвяткувало вже 900 років, музей книги та друкарства, а з особливою гордістю – Університет “Острозька академія”, який нинішнього року отримав статус Національного.